

Zbigniew Hojka

ORCID: 0000-0003-2169-1050

Uniwersytet Śląski w Katowicach

LUDWIK MUSIOŁ — BADACZ DZIEJÓW GÓRNEGO ŚLĄSKA

Ludwik Musioł — historian of Upper Silesia

Summary: Ludwik Musioł (1892–1970) was born into a Silesian family in Mikołów. A Polish patriot, teacher and publicist advocating for the incorporation of Upper Silesia back into Poland, he relentlessly studied the history of the region, its cities and towns, parishes, industries, families and communities. Although he authored over 125 monographs as well as countless articles and biographical entries, only a small part of them appeared in print; the vast majority, typed up but not published, can be found today in the Silesian Library. These works demonstrate Musioł's self-taught skill at interpreting sources, which he always approached critically and confronted with each other, aided by his excellent command of multiple languages.

Keywords: Upper Silesia, Upper Silesian parishes, education

Słowa kluczowe: Górny Śląsk, parafie górnośląskie, szkolnictwo

W okresie młodości

Ludwik Stefan Musioł urodził się 19 grudnia 1892 r. w Mikołowie jako szóste dziecko¹ w rodzinie Ludwika i Albiny z domu Słupik². Była to rodzina pochodzenia chłopskiego wywodząca się z Zazdrości koło Woszczyc³. Jego rodzice po-

¹ Anna ur. 1879 r., Teofil ur. 1881 r., Sylwester ur. 1882 r., Gertruda ur. 1887 r., Albina ur. 1889 r. W 1895 r. urodził się jeszcze Antoni.

² A. Targ, *Ludwik Musioł (1892–1970)*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej”, 1971, nr 1–4, s. 205; S. Krupa, *Ludwik Musioł (1892–1970) – szkic do portretu*, „Szkice Archiwalno-Historyczne” nr 4, s. 48; S. Krupa, *Musioł Ludwik Stefan (1892–1970)*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich*, t. III, Warszawa 2017, s.161.

³ *Ludwik Musioł (akta personalne)*, Archiwum Państwowe w Katowicach (dalej AP Katowice), Urząd Wojewódzki Śląski (dalej UWŚl.), sygn. 12/27/0/O.M.987; H. Stasiński, *Ludwik*

Il. 1. Ludwik Musioł (1892–1970).
Źródło: Kopia fotografii w posiadaniu autora.

siadali małe gospodarstwo, które sprzedali w marcu 1892 r. i przenieśli się do Mikołowa, gdzie ojciec znalazł zatrudnienie w miejscowej odlewni jako formierz. Musiołowie byli rodziną polską i katolicką. W domu mówiono po polsku, czytano polskie książki, natomiast język niemiecki dzieci poznawały w szkole. Po śmierci ojca w roku 1895 wychowanie i utrzymanie dzieci spadło na matkę. Od 1899 r. Ludwik uczęszczał do Miejskiej Katolickiej Szkoły Ludowej w Mikołowie, którą ukończył w roku 1907⁴. W tym czasie ujawniła się u niego pasja i umiejętność malowania akwareli, na których uwieczniał głównie obiekty zabytkowe — pierwotnie w Pszczynie i najbliższej okolicy, później w Mikołowie, Mysłowicach, Piekarach oraz Trójkącie Trzech Cesarzy. Ponadto kopiował epitafia oraz malował portrety swoich rówieśników. Zaczął również zbierać znaczki.

Po ukończeniu szkoły ludowej uczył się w Męskim Gimnazjum Klasycznym w Katowicach⁵, które opuścił w 1911 r., po ukończeniu 6 klas, z powodu trudnej sytuacji materialnej rodziny. Od sierpnia 1911 do kwietnia 1912 r. pracował w Urzędzie Skarbowym w Katowicach jako „supernumerariusz”⁶. W przyszłości planował zostać nauczycielem, dlatego w 1912 r. podjął naukę w Pruskim Seminarium Nauczycielskim w Mysłowicach, w którym w roku 1914 zdał maturę i otrzymał patent nauczyciela szkół podstawowych I stopnia. W czasie nauki w Seminarium pracował jako praktykant w Ortowicach w powiecie kozielskim. Po ukończeniu nauki krótko uczył w Szkole Ludowej nr III w Katowicach⁷. Już jesienią 1914 r. jako poborowy został skierowany na szkolenie w głębi Niemiec. W roku 1915 po szkoleniu krótko uczył w szkole w Stebłowie w powiecie kozielskim.

Musioł – śląski historyk i archiwista, Pszczyna 1992, s. 10; *Zasłużeni dla Śląska*, red. L. Szaraniec, Katowice 1994, s. 13–14; L. Musioł, *Bieruń. Monografia historyczna*, Bieruń 1999, wstęp.

⁴ Świadectwo ukończenia przez L. Musioła szkoły powszechnej w Mikołowie z dn. 27 marca 1907 r.; H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 9; A. Targ, *Ludwik Musioł (1892–1970)*, s. 205.

⁵ Obecnie Liceum im. Adama Mickiewicza.

⁶ Nadliczbowy pracownik.

⁷ *Ludwik Musioł (akta personalne)*, AP Katowice, UWŚl., sygn. 12/27/0/O.M.987.

skim. W tym czasie przebywał też na kursie dla nauczycieli rysunku zorganizowanym przy Akademii Malarstwa w Düsseldorfie⁸.

W 1915 r. został powołany do wojska niemieckiego i skierowany na front. Walczył na froncie zachodnim: w Szampanii w 1915 r., pod Verdun w roku 1916, w Pikardii w latach 1917–1918. Awansował do stopnia starszego kaprała. Został odznaczony niemieckim Krzyżem Żelaznym II klasy⁹. W tym czasie nauczył się języka francuskiego. Prowadził również dziennik, w którym opisywał swoje przeżycia i zamieszczał refleksje. Znalazły się w nim ponadto opisy miejsc, w których przebywał. W czasie pobytu na froncie w 1916 r. zmarła jego matka¹⁰.

Wojna zakończyła się dla niego dopiero po demobilizacji 9 grudnia 1918 r. Wtedy też powrócił na Górny Śląsk. Od stycznia 1919 r. podjął pracę w dwuklasowej Szkole Ludowej w Kottenlust (Koty) koło Gliwic. Rok później w Opolu złożył egzamin nauczycielski II stopnia. Z dniem 1 października 1920 r. przeniósł się do Szkoły Ludowej w Rudzie¹¹, w której pracował do 31 sierpnia 1922 r. W tym czasie współpracował jako dyrygent z miejscowym Polskim Towarzystwem Śpiewaczym. W szkole prowadził lekcje języka polskiego dla dzieci oraz kursy polskiego dla dorosłych, w których uczestniczyli Ślązacy z pobliskich miejscowości¹².

Od grudnia 1919 r. zaczął angażować się na Górnym Śląsku w działalność plebiscytową po stronie polskiej. Został członkiem komisji podręczników szkolnych przy Polskim Komisariacie Plebiscytowym w Bytomiu. Był współzałożycielem i czynnym członkiem Towarzystwa Polskich Nauczycieli na Górnym Śląsku. Działał na rzecz wprowadzenia do szkół powszechnych na obszarze plebiscytowym nauki w języku polskim. Z Tadeuszem Przysieckim organizował kursy języka polskiego dla dorosłych oraz szkolenia polskich nauczycieli. Pisał artykuły dla czasopism wydawanych w języku niemieckim przez PKPleb.: „Die Weisse Adler” i „Die Brücke-Most”¹³, na łamach których propagowano polską kulturę i historię oraz agitowano na rzecz przyłączenia Górnego Śląska do Polski. Musioł publikował tam artykuły ukazujące polską przeszłość regionu, a zwłaszcza miast górnośląskich¹⁴.

⁸ Ibidem; A. Targ, *Ludwik Musioł (1892–1970)*, s. 205–206.

⁹ Ibidem, s. 206–207.

¹⁰ H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 14.

¹¹ Obecnie Ruda Śląska.

¹² *Ludwik Musioł (akta personalne)*, AP Katowice, UWŚl., sygn. 12/27/0/O.M.987; A. Targ, *Ludwik Musioł (1892–1970)*, s. 206–207.

¹³ H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 16.

¹⁴ *Ludwik Musioł (akta personalne)*, AP Katowice, UWŚl., sygn. 12/27/0/O.M.987; A. Targ, *Ludwik Musioł (1892–1970)*, s. 206–207.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego

Po przyłączeniu części Górnego Śląska do Polski zajął się kształceniem kadr polskich młodych nauczycieli na terenie powiatu pszczyńskiego. W roku 1922 wspólnie z Tadeuszem Przysieckim zorganizował w Pszczynie pierwsze polskie Seminarium Nauczycielskie, w którym następnie od 1 IX 1922 do 14 IX 1931 r. uczył: rysunku, geografii, języka francuskiego i języka niemieckiego. Słuchaczami Seminarium była młodzież z powiatów pszczyńskiego, rybnickiego i bielskiego, która miała zasilić kadry pedagogiczne w szkołach powszechnych na terenie województwa śląskiego. Czynnym nauczycielem¹⁵ Seminarium Musioł pozostawał do 14 września 1931 r. Natomiast do 31 stycznia 1937 r. był przypisany do etatu w tej placówce oświatowej, ale był zwolniony z nauczania. Jako nauczyciel był postrzegany jako wymagający, ale sumienny, sprawiedliwy i wyrozumiały. Cenił sobie zdolność uczniów do prezentowania własnych poglądów, nawet wtedy, kiedy były odmienne od jego własnych. Miał zwyczaj głośno wyrażać swoje myśli. W czasie zajęć lekcyjnych bardzo często palił fajkę, która była jego nieodłącznym atrybutem¹⁶.

Pracując w Seminarium Ludwik Musioł skupił się na podnoszeniu własnych kwalifikacji. W 1923 r. w Krakowie zdał egzamin na nauczyciela szkół wydziałowych z językiem wykładowym polskim oraz uzyskał prawo wykładania języka niemieckiego i francuskiego w szkołach wydziałowych¹⁷. W czerwcu 1927 r. na Uniwersytecie Warszawskim otrzymał dyplom nauczyciela szkół średnich i seminariów nauczycielskich z językiem wykładowym niemieckim w oparciu o egzamin uproszczony przed Komisją Państwową¹⁸ oraz pracę pt. *Die literarischen Hauptströmungen des 17 Jhs.*¹⁹ W roku 1930 podjął studia historyczne na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, które przerwał jednak po ukończeniu 3 semestrów²⁰. Trudno powiedzieć jako była tego przyczyna. Był zdolnym i zaangażowanym studentem. Przerwanie studiów zbiegło się z rozpoczęciem budowy domu, co pochłaniało dużo jego czasu.

¹⁵ Czynny nauczyciel, czyli prowadzący zajęcia ze słuchaczami.

¹⁶ *Ludwik Musioł (akta personalne)*, AP Katowice, UWŚl., sygn. 12/27/0/O.M.987; *Sprawozdanie z 15-lecia pracy w Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Pszczynie*, Cieszyn 1937, s. 94; *Księga Pamiątkowa Zjazdu Absolwentów Seminarium Nauczycielskiego i Liceum Pedagogicznego w Pszczynie*, red. A. Sylwester, Katowice 1961, s. 132; H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 19.

¹⁷ Patent nauczyciela szkół wydziałowych z grudnia 1923 r.

¹⁸ *Ludwik Musioł (akta personalne)*, AP Katowice, UWŚl., sygn. 12/27/0/O.M.987; egzaminatorami byli prof. dr hab. Zygmunt Łempicki oraz prof. dr hab. Stanisław Szober.

¹⁹ „Główne prądy literackie w XVII wieku”.

²⁰ Index studenta Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego z 27 września 1930 r. (W posiadaniu rodziny L. Musioła).

W latach 1926–1927 był polskim ekspertem w czasie weryfikacji przynależności narodowej dzieci szkolnych w szkołach prowadzonych przez Volksbund²¹ — tzw. „egzaminach maurerowskich” prowadzonych pod auspicjami Górnośląskiej Komisji Mieszanej²². Z kolei od listopada 1928 r. do końca czerwca 1930 r. pełnił funkcję zastępcy inspektora szkolnego w Pszczynie i Mikołowie. Następnie we wrześniu 1931 r. został p.o. wizytatora szkół powszechnych w Wydziale Oświecenia Publicznego i Wyznań Religijnych Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach. Podlegały mu obwody wizytacyjne: rybnicki, tarnogórski i lubliniecki²³. Na etacie wizytatora pozostawał do końca lutego 1937 r. Od grudnia 1934 do lutego 1937 r. przebywał na płatnym urlopie, w czasie którego uczestniczył w badaniach prowadzonych przez Instytut Śląski w Katowicach mających na celu wskazywanie argumentów na rzecz tezy o polskości Śląska. Zajmował się m.in. rejestracją materiałów archiwalnych znajdujących się na terenie województwa. W okresie od 28 lutego 1937 do 31 sierpnia 1938 r. był również zatrudniony na stanowisku nauczyciela w Państwowym Gimnazjum i Liceum w Katowicach²⁴ gdzie uczył języka niemieckiego i historii. W 1934 r., z dniem 2 maja przeniósł się do Archiwum Akt Dawnych Województwa Śląskiego, którego pracownikiem pozostawał do wybuchu wojny światowej²⁵. Przeprowadzał inspekcje oraz sporządzał spisy archiwaliów przechowywanych w: Starostwach Powiatowych w Cieszynie, Katowicach i Lublińcu, archiwach zakładów w Strzybnicy oraz Zakładów Hohenlohe w Katowicach-Wielowcu, Sądach Okręgowych w Katowicach i Cieszynie czy też Muzeum Miejskiego w Cieszynie²⁶. Ponadto był autorem ogólnych spisów ksiąg metrykalnych przechowywanych w parafiach górnośląskich oraz sprawozdania dotyczącego stanu organizacyjnego i zasobów Archiwum Kurii Diecezjalnej w Katowicach²⁷.

²¹ Volksbund (*Deutscher Volksbund für Polnisch-Schlesien*) Niemiecki Związek Ludowy dla Polskiego Śląska — organizacja mniejszości niemieckiej działająca na terenie województwa śląskiego.

²² Nazwa „egzaminów maurerowskich” pochodzi od nazwiska inspektora szkolnego (?) Maurera z Zurychu powołanego przez Ligę Narodów. Górnośląska Komisja Mieszana (*Gemischte Kommission für Oberschlesien*) międzynarodowa instytucja powstała w 1922 r. na mocy podpisanej w Genewie umowy polsko-niemieckiej o podziale Górnego Śląska. Miała za zadanie rozstrzygnięcie sporów w formie arbitrażu między Polską i Niemcami wynikających z konwencji o Górnym Śląsku.

²³ Ludwik Musioł (*akta personalne*), AP Katowice, UWŚl., sygn. 12/27/0/O.M.987.

²⁴ Obecnie Liceum im. Adama Mickiewicza.

²⁵ Ludwik Musioł (*akta personalne*), AP Katowice, UWŚl., sygn. 12/27/0/O.M.987; A. Targ, *Ludwik Musioł (1892–1970)*, s. 207–208; H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 28–29.

²⁶ *Sprawozdania z wizytacji w starostwach powiatowych oraz wydziałach powiatowych w Cieszynie, Katowicach oraz Lublińcu z lat 1934–1938, Sprawozdania z wizytacji w Hucie w Strzybnicy oraz Zakładach Hohenlohe w Wielowcu z 1935 r.*; AP Katowice, UWŚl., sygn. 12/27/0/1/396.

²⁷ *Spisy akt metrykalnych w parafiach na terenie diecezji katowickiej; Sprawozdanie na temat stanu organizacyjnego Archiwum Diecezjalnego W Katowicach*; AP Katowice, UWŚl., sygn. 12/27/0/1/396.

W tym czasie mieszkał w Pszczynie, dojeżdżając do pracy do Katowic. Na początku lat trzydziestych zaczął budować dom w Katowicach-Ligocie, do którego przeniósł się na stałe w roku 1937 wspólnie z siostrami Albiną i Gertrudą. Dzięki stabilnym dochodom mógł sobie pozwolić na realizację swojej pasji, jaką było podróżowanie. W 1928 r. pierwszy raz wyjechał turystycznie zagranicę. Zwiedził m. in. Pragę, Wiedeń, Salzburg i Linz. W 1931 r. odwiedził m. in. Berlin, Kolonię, Akwizgran, Paryż, Rouen, Reims, Marsylię, Niceę, Monaco, Genuę, Mediolan i Wenecję. Ponadto w latach trzydziestych przebywał turystycznie w Belgii oraz na Bałkanach²⁸. Część zgromadzonych środków finansowych przeznaczył na zakup obrazów znanych malarzy: Juliana Fałata, Vlastimila Hoffmana oraz Kaspra Żelechowskiego.

Już w połowie lat dwudziestych zaczął pisać artykuły naukowe poświęcone historii Górnego Śląska. Przyczynił się do tego jego pobyt w Pszczynie, gdzie mógł korzystać z bogatego Archiwum Książąt Pszczyńskich. Ze zbiorów pszczyńskich korzystał głównie w latach 1925–1935. Wyniki kwerendy archiwalnej w postaci notatek oraz odpisów dokumentów wykorzystywał w zasadzie do końca życia. Nie posiadał formalnego wykształcenia historycznego, dlatego jego warsztat naukowy historyka zaczął się kształtować wraz ze zdobywanym doświadczeniem oraz poprzez studia literatury przedmiotu. Zdawał sobie sprawę z fundamentalnego znaczenia nauk pomocniczych historii oraz znajomości języków obcych w badaniach historycznych.

W latach trzydziestych poświęcił się głównie pracy naukowej, w której priorytetem stały się zagadnienia polskości Górnego Śląska. Publikował w: „Minerwie Polskiej”, „Szkole Polskiej”, „Zaraniu Śląskim”, „Rocznikach Towarzystwa Nauk na Śląsku” oraz „Komunikatach Instytutu Śląskiego”. W latach 1927–1929 opublikował szereg artykułów poświęconych szkolnictwu górnośląskiemu głównie w oparciu o archiwalia książąt pszczyńskich: *Instrukcje dla rektorów szkół parafialnych na Śląsku pod koniec XVIII w.*²⁹, *Nazwy zawodowe nauczycieli szkół parafialnych na Górnym Śląsku*, *Z ruchu pietystycznego na Śląsku w XVIII w.*³⁰, *Nauczyciel a organista na Górnym Śląsku w świetle historycznym*³¹ oraz *Obrazki historyczne z początku szkolnictwa powszechnego*³². Od 1929 r. zaczął odchodzić od dziejów szkolnictwa, skupiając się głównie na historii ziem: pszczyńskiej i miłkołowskiej. Opublikował: *Dokument ze sprzedaży księstwa pszczyńskiego z dnia*

²⁸ H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 24–25.

²⁹ L. Musioł, *Instrukcje dla rektorów szkół parafialnych na Śląsku pod koniec XVIII w.*, „Minerwa Polska” 1927, R. I, s. 267–276.

³⁰ Idem, *Z ruchu pietystycznego na Śląsku w XVIII w.*, „Minerwa Polska” 1929, R. II, s. 55–76.

³¹ Idem, *Nauczyciel a organista na Górnym Śląsku w świetle historycznym*, „Minerwa Polska” 1929, R. II, s. 156–164.

³² Idem, *Obrazki historyczne z początku szkolnictwa powszechnego*, „Szkola Śląska” 1927, nr 1.

21 lutego 1517, *Przyczynek do dziejów dawnego ziemiaństwa pszczyńskiego*³³, *Najstarszy protokół miasta Pszczyny z lat 1466–1453*³⁴, *O hołomkach i wybrańcach w Pszczyńskim*³⁵, *Drewniana warownia średniowieczna na Górnym Śląsku na przykładzie Pszczyny*³⁶, *O dawnym grodzie mikołowskim*³⁷. Ponadto opracował, ale nie zdołał wydać: *Przegląd historyczny poszczególnych miejscowości na terenie Ziemi Pszczyńskiej wraz z nazwami topograficznymi dawnymi, datami pierwszego wzmiankowania, osobami itp. — wieki średnie do XVII w. włącznie*. Opracowanie to zostało wzbogacone o odpisy 250 dokumentów³⁸. Pomagał Konstantemu Prusowi w przygotowaniu monografii Mikołowa *Z przeszłości Mikołowa i okolic*, która została wydana w 1932 r. W roku 1933 wydał pierwszą monografię naukową — *Dzieje szkół parafialnych w dawnym dekanacie pszczyńskim*. Była ona efektem kwerendy w pszczyńskim archiwum oraz archiwach parafialnych na terenie dekanatu. Zyskała ona uznanie środowiska naukowego³⁹.

W czasie pracy dla Instytutu Śląskiego opublikował artykuły w „Komunikatach Instytutu Śląskiego”: *Archiwalia Górnośląskie*⁴⁰, *Polskość w protokołach wizytacji kościelnych archidiaconatu wrocławskiego w XVII w.*⁴¹, *Język urzędowy archiwaliów na Górnym Śląsku*⁴², *Język polski w archiwaliach śląskich*⁴³, *Śląsk w I tomie Polskiego Słownika Biograficznego*⁴⁴, *Śląsk i Ślązacy w II tomie Polskiego Słownika Biograficznego*⁴⁵, *Ślązacy w III tomie Polskiego Słownika Biograficznego*, *Nowe opracowania geograficzno-osadnicze miast*

³³ Idem, *Przyczynek do dziejów dawnego ziemiaństwa pszczyńskiego*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku” 1930, R. II, s. 244–245.

³⁴ Idem, *Najstarszy protokół miasta Pszczyny z lat 1466–1453*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku” 1931, R. III, s. 329–342.

³⁵ Idem, *O hołomkach i wybrańcach w Pszczyńskim*, „Zaranie Śląskie” 1930, z. 2, s. 73–75.

³⁶ Idem, *Drewniana warownia średniowieczna na Górnym Śląsku na przykładzie Pszczyny*, „Zaranie Śląskie” 1932, z. 2, s. 84–88.

³⁷ Idem, *O dawnym grodzie mikołowskim*, „Zaranie Śląskie” 1929, z. 2, s. 88–89.

³⁸ H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 23–24. Opracowanie to L. Musioł pod koniec życia подарował Ludwikowi Igálfy von Igály. Obecnie przechowywane jest w Bibliotece Narodowej w Wiedniu.

³⁹ L. Musioł, *Dzieje szkół parafialnych w dawnym dekanacie pszczyńskim*, Katowice 1933.

⁴⁰ Idem, *Archiwalia Górnośląskie*, „Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach”, 1934, nr 13.

⁴¹ Idem, *Polskość w protokołach wizytacji kościelnych archidiaconatu wrocławskiego w XVII w.*, „Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach”, 1934, nr 13.

⁴² Idem, *Język urzędowy archiwaliów na Górnym Śląsku*, „Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach”, 1936–1937, nr 35.

⁴³ Idem, *Język polski w archiwaliach śląskich*, „Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach”, 1936–1937, nr 38.

⁴⁴ Idem, *Śląsk w I tomie Polskiego Słownika Biograficznego*, „Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach”, 1936, nr 17.

⁴⁵ Idem, *Śląsk i Ślązacy w II tomie Polskiego Słownika Biograficznego*, „Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach”, 1936–1937, nr 39.

*Bytomia, Zabrze i Gliwice*⁴⁶, *Rzekome 750-lecie Wodzisławia i inne jubileusze miast*⁴⁷, *Pierwsze źródłowe wzmianki z dziejów miast woj. śląskiego*⁴⁸. Pisał również artykuły popularnonaukowe o wydźwięku propagandowym. W 1937 r. na łamach „Strażnicy Zachodniej” ukazał się jego artykuł *Zniszczenie imiennictwa polskiego na Śląsku Opolskim a przywracanie pisowni niemieckim nazwiskom polskim w woj. śląskim*⁴⁹.

Od 1935 r. należał do Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Pszczynie, w którym działał w sekcji historii regionalnej. Towarzystwo stawiało sobie za cel popularyzację dziejów miejscowości oraz znajdujących się na jej terenie zabytków. Ludwik Musioł jako członek sekcji regionalno-historycznej badał m.in. zasób archiwum książek pszczyńskich, prowadził pracę nad przewodnikiem turystycznym po Pszczynie. W 1936 r. wydał popularnonaukową obszerną monografię Pszczyny — *Pszczyna. Monografia historyczna*. Praca ta do dzisiaj posiada dużą wartość naukową gdyż Musioł wykorzystał przy jej opracowaniu szereg archiwaliów, które uległy następnie zniszczeniu w czasie wojny⁵⁰. W tym samym roku ukazała się jego kolejna pozycja „Materiały do dziejów Wielkich Katowic” będąca wyborem dokumentów polskich, niemieckich i czeskich dotyczących miejscowości tworzących ówczesne Katowice⁵¹.

Inną sferę jego zainteresowań stanowiła onomastyka i toponimia⁵² Śląska. Zajmował się edycją źródeł. W 1935 r. opublikował artykuły: *Toponimia Śląska a polityka*⁵³, *Z źródłowych dociekań nad nazwiskami oraz nazwiskami w poemacie Roździeńskiego «Officina ferraria»*⁵⁴. W 1936 r. wydał pracę *Zniemczone nazwy miejscowe na Śląsku*⁵⁵. W tym samym 1936 r. ukazały się również opracowane przez niego *Staropolskie teksty z protokółarza miasta Woźniki*⁵⁶. Jako archiwista opublikował w 1936 r. opracowanie *Archiwa i archiwalia w województwie ślą-*

⁴⁶ Idem, *Nowe opracowania geograficzno-osadnicze miast Bytomia, Zabrze i Gliwic*, „Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach”, 1938, nr 11.

⁴⁷ Idem, *Rzekome 750-lecie Wodzisławia i inne jubileusze miast*, „Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach”, 1939, nr 45.

⁴⁸ Idem, *Pierwsze źródłowe wzmianki z dziejów miast woj. śląskiego*, „Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach”, 1939, nr 7.

⁴⁹ Idem, *Zniszczenie imiennictwa polskiego na Śląsku Opolskim a przywracanie pisowni niemieckim nazwiskom polskim w woj. śląskim*, „Strażnica Zachodnia” 1937, nr 2/3, s. 252–259.

⁵⁰ Idem, *Pszczyna. Monografia historyczna*, Mikołów 1936. W 1996 r. ukazał się reprint tej monografii.

⁵¹ Idem, *Materiały do dziejów Wielkich Katowic*, Katowice 1936.

⁵² Toponimia — dział onomastyki zajmujący się nazwami miejsc.

⁵³ Idem, *Toponimia Śląska a polityka*, „Zaranie Śląskie” 1935, z. 3, s. 160–168, z. 4, s. 255–263.

⁵⁴ Idem, *Z źródłowych dociekań nad nazwiskami oraz nazwiskami w poemacie Roździeńskiego «Officina ferraria»*, „Zaranie Śląskie” 1935, z. 4, s. 292–294.

⁵⁵ Idem, *Zniemczone nazwy miejscowe na Śląsku*, Katowice 1936.

⁵⁶ Idem, *Staropolskie teksty z protokółarza miasta Woźniki*, Katowice 1936.

skim⁵⁷ oraz artykuł *Archiwum Akt Dawnych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego*⁵⁸. Pisał biogramy do *Polskiego słownika biograficznego*. Krótko przed wybuchem II wojny światowej wydał monografię *Tychy. Monografia historyczna*⁵⁹. Niestety wybuch wojny spowodował, że tylko nieliczne jej egzemplarze trafiły do dystrybucji. Te znajdujące się w magazynie drukarni zostały przeznaczone przez władze okupacyjne na makulaturę⁶⁰. Publikował artykuły w „Zaraniu Śląskim” poświęcone tematyce niejednokrotnie odbiegającej od zasadniczego nurtu jego zainteresowań: *Śląsk w pamiętnikach Staszica*⁶¹, *Historyczny Klimczok. Przyczynki do dziejów rozboju w Beskidach*⁶², *Ze zjazdu niemieckich historyków w Opolu*⁶³, *Znaczenie wystawy pamiątek powstań śląskich i plebiscytu dla badań historycznych*⁶⁴, *Początki przemysłu żelaznego nad Rawą*⁶⁵, *Dokument dla sołtysa wsi Pawłowice z 1454 r.*⁶⁶, *Powstanie i znaczenie tygodnika politycznego Schlesier-Szlązak (1872–1879)*⁶⁷. Część jego prac i artykułów została opublikowana w języku niemieckim: *Schlesien im 1 Bande des Polnischen Biographischen Wörterbuches*⁶⁸, *Die Amtssprache der Archivalien in Oberschlesien*⁶⁹ oraz *Eingedeutsche Ortsnamen in Schlesien*⁷⁰.

Działał w Towarzystwie Przyjaciół Nauk na Śląsku oraz był członkiem zwyczajnym Instytutu Śląskiego w Katowicach. Jako rzeczoznawca współpracował z Polskim Związkiem Zachodnim w akcji przywracania polskiej pisowni nazwiskom zmienionym przez administrację niemiecką. Szacuje się, że przyczynił się do przywrócenia ok. 80 tys. nazwiskom ich pierwotnego brzmienia⁷¹.

⁵⁷ Idem, *Archiwa i archiwalia w województwie śląskim*, Katowice 1936.

⁵⁸ Idem, *Archiwum Akt Dawnych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego*, „Zaranie Śląskie” 1936, z. 3, s. 199–200.

⁵⁹ Idem, *Tychy. Monografia historyczna*, Mikołów 1939.

⁶⁰ W 1992 r. ukazał się reprint tej monografii.

⁶¹ Idem, *Śląsk w pamiętnikach Staszica*, „Zaranie Śląskie” 1935, z. 3, s. 290–292.

⁶² Idem, *Historyczny Klimczok. Przyczynki do dziejów rozboju w Beskidach*, „Zaranie Śląskie” 1935, z. 4, s. 294–296.

⁶³ Idem, *Ze zjazdu niemieckich historyków w Opolu*, „Zaranie Śląskie” 1935, z. 4, s. 308.

⁶⁴ Idem, *Znaczenie wystawy pamiątek powstań śląskich i plebiscytu dla badań historycznych*, „Zaranie Śląskie” 1936, z. 3, s. 194–195.

⁶⁵ Idem, *Początki przemysłu żelaznego nad Rawą*, „Zaranie Śląskie” 1936, z. 4, s. 209–214.

⁶⁶ Idem, *Dokument dla sołtysa wsi Pawłowice z 1454 r.*, „Zaranie Śląskie” 1938, z. 1, s. 50–52.

⁶⁷ Idem, *Powstanie i znaczenie tygodnika politycznego Schlesier-Szlązak (1872–1879)*, „Zaranie Śląskie” 1938, z. 2, s. 88–89.

⁶⁸ Idem, *Schlesien im 1 Bande des Polnischen Biographischen Wörterbuches*, Katowice 1936.

⁶⁹ Idem, *Die Amtssprache der Archivalien in Oberschlesien*, Katowice 1937.

⁷⁰ Idem, *Eingedeutsche Ortsnamen in Schlesien*, Berlin 1938.

⁷¹ H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 33.

W uznaniu działalności publicystycznej w 1933 r. otrzymał Złoty Krzyż Zasługi a rok później Srebrny Wawrzyn Polskiej Akademii Literatury. W 1938 r. został odznaczony Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę⁷².

W czasach okupacji niemieckiej i reżimu stalinowskiego

Po zajęciu województwa śląskiego przez Niemców we wrześniu pozostał w Katowicach. Aresztowano go 20 września 1939 r., ale po przesłuchaniu zwolniono. Jeszcze trzykrotnie był wzywany i przesłuchiwany przez gestapo w sprawie jego pracy na stanowisku wizytatora oraz w archiwum. Obawiając się kolejnego aresztowania czasowo wyjechał do Cieszyna⁷³. Okupanci skonfiskowali większość zgromadzonych przez niego archiwaliów. Przez trzy lata był bez stałej pracy. Utrzymywał się głównie ze sprzedaży zgromadzonych wcześniej książek oraz doraźnych prac. Na zlecenie landrata pszczyńskiego opracował materiały archiwalne do dziejów Pszczyzny. Chcąc uniknąć aresztowania za namową znajomych Niemców zdecydował się na opublikowanie, w lipcu 1940 r., w niemieckim czasopiśmie „Deutsche Monatshefte in Polen. Zeitschrift für Geschichte und Gegenwart des Deutschtums in Polen” obszernego artykułu *Aus der Siedlungsgeschichte des Plessers Landes (Z dziejów osadnictwa Ziemi Pszczyńskiej)*⁷⁴. W roku 1941 Oberschlesische Landesbibliothek Beuthen-Kattowitz (Górnośląska Biblioteka Krajowa w Bytomiu) zleciła mu spisanie i wycenienie biblioteki zamkowej w Suchej Beskidzkiej. W 1942 r. został zatrudniony jako pomocnik biurowy i tłumacz w katowickim oddziale Oberschlesische Landesbibliothek mieszczącym się w dawnej Bibliotece Śląskiej⁷⁵. Później pracował w Institut für Oberschlesische Landesforschung (Instytut Badań nad Górnym Śląskiem) w Katowicach i Cieszynie. Zlecono mu badanie pochodzenia osób celem określenia ich niearyjskiego pochodzenia poprzez robienie wypisów z ksiąg parafialnych⁷⁶. Fałszując dane, udało mu się ocalić przed aresztowaniem wiele osób mających żydowskich przodków. Zgromadzone materiały po wojnie wykorzystał w dalszych badaniach naukowych nad historią miast i parafii górnośląskich. W 1943 r. podpisał Volkslistę. Został zaszeregowany do III grupy. Jako urzędnik państwo-

⁷² Ludwik Musioł (*akta personalne*), AP Katowice, UWŚl., sygn. 12/27/0/O.M.987; H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 28; E. Matuszek, *Musioł Ludwik Stefan*, [w:] *Chorzowski słownik biograficzny*. Edycja nowa, t. 3, Chorzów 2011, s. 158–160.

⁷³ A. Targ, *Ludwik Musioł (1892–1970)*, s. 208.

⁷⁴ L. Musioł, *Aus der Siedlungsgeschichte des Plessers Landes*, „Deutsche Monatshefte in Polen. Zeitschrift für Geschichte und Gegenwart des Deutschtums in Polen” 1940, t. 1/2. Artykuł ten był fragmentem nieopublikowanej monografii „Ziemia Pszczyńska. Przyczynek do dziejów osadnictwa na Śląsku”.

⁷⁵ Do 1936 r. Biblioteka Śląska nosiła nazwę Biblioteka Sejmu Śląskiego, a potem Śląska Biblioteka Publiczna im. Józefa Piłsudskiego.

⁷⁶ H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 33–34. 37.

wy był zmuszony należeć do Deutsche Arbeitsfront⁷⁷. W styczniu 1945 r. w trakcie ewakuacji Instytutu zbiegł i udał się do wyzwolonych Katowic, gdzie zgłosił się do pracy w Urzędzie Wojewódzkim.

15 lutego 1945 r. podjął pracę w reaktywowanym Instytucie Śląskim, z którego został jednak zwolniony po 4 miesiącach w związku z oskarżeniami ze strony dyrektora Instytutu Romana Lutmana o kolaborację w czasie okupacji. W połowie 1945 r. podjął pracę w Izbie Rzemieślniczej w Katowicach jako kierownik szkolenia zawodowego, w której pracował do 1948 r. Pomimo, że zajmował się tam egzaminami na mistrzów, równocześnie prowadził badania dotyczące dziejów rzemiosła. W efekcie w 1947 r. w Księdze Pamiątkowej Izby Rzemieślniczej w Katowicach, wydanej z okazji 25 lat jej istnienia, zamieścił obszerny artykuł *Przegląd dziejowy rzemiosła na Górnym Śląsku*⁷⁸. W tym samym czasie przygotował broszurę *Nasze polskie nazwy rzemiosł. Przegląd etymologiczny na tle imiennictwa ogólnosłowiańskiego*, którą wydano w 1949 r. bez podania jego nazwiska jako autora⁷⁹. W 1947 r. poślubił młodszą o 31 lat Hildegardę Gajdę, z którą rok później doczekał się córki Renaty.

Prześladowany przez władze komunistyczne, został 28 grudnia 1948 r. aresztowany pod zarzutem współpracy z Niemcami. Jako dowód współpracy przedstawiono publikację w okresie okupacji artykułów w niemieckich czasopismach oraz podpisanie Volkslisty. Ponadto zarzucano mu, że brał udział w niszczeniu polskich książek. Pomimo że świadkowie stwierdzili, że nie widzieli jakoby niszczył książki, a treść jego artykułów była zgodna z prawdą historyczną, został skazany na 6 lat więzienia⁸⁰. Przetrzymany był z pospolitymi przestępcami. W czasie pobytu w więzieniu uczył analfabetów. Po wcześniejszym zwolnieniu z zakładu karnego 16 stycznia 1952 r., pozbawiony był praw obywatelskich do stycznia 1956 r. Po wyjściu na wolność przez 4 lata nie miał stałej pracy, w konsekwencji znalazł się wraz z rodziną na granicy nędzy. Jego żona była poważnie chora na gruźlicę. Przez kilka miesięcy pracował fizycznie jako malarz – dekorator w Spółdzielni Malarskiej w Wirku⁸¹. Został jednak zwolniony ze względu na małą efektywność pracy, co było spowodowane fatalnym stanem zdrowia, będą-

⁷⁷ Deutsche Arbeitsfront (Niemiecki Front Pracy), niemiecka organizacja korporacyjna, działająca pod nadzorem NSDAP, zrzeszająca pracowników i pracodawców.

⁷⁸ L. Musioł, *Przegląd dziejowy rzemiosła na Górnym Śląsku*, Katowice 1947.

⁷⁹ *Nasze polskie nazwy rzemiosł. Przegląd etymologiczny na tle imiennictwa ogólnosłowiańskiego*, „Rzemiosło” 1949, nr 1–4; Oświadczenie L. Musioła o autorstwie „*Nasze polskie nazwy rzemiosł. Przegląd etymologiczny na tle imiennictwa ogólnosłowiańskiego*” z dn. 27 października 1956 r. (Odpis w posiadaniu rodziny L. Musioła). W tym czasie Ludwik Musioł przebywał w więzieniu.

⁸⁰ *Akt oskarżenia Ludwika Musioła z dn. 14 marca 1949 roku wniesiony przez wiceprokuratora Barszczaka*, Prokuratura Sądu Okręgowego w Katowicach, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach. Wyrok wydał sędzia O. Atlas. (Odpis w posiadaniu rodziny L. Musioła).

⁸¹ Obecnie dzielnica Rudy Śląskiej.

cym skutkiem pobytu w więzieniu. W efekcie utrzymywał się z porządkowania archiwów zakładowych i kościelnych oraz pisania monografii parafii górnośląskich zleczanych przez proboszczów. Jako pierwsza powstała w 1953 r. monografia zlecona przez jego siostrzeńca proboszcza z Syryni ks. Sylwestra Oszka — *Szkice z dziejów parafii św. Antoniego w Syryni*⁸². W tym samym roku opracował na zlecenie administratora parafii z Katowic Bogucic ks. Alfonsa Tomaszewskiego *Bogucice. Gmina i parafia. Monografia historyczna*⁸³. Polecany przez ks. Oszka, opracowywał kolejne monografie, które były następnie na zlecenie proboszczów powielane zazwyczaj w formie maszynopisu w ok. 10 egzemplarzach. Pisząc monografie parafii i miejscowości Musioł korzystał głównie z wcześniej zgromadzonych własnych notatek, które szczęśliwie ocalały okres pożogi wojennej oraz z akt kościelnych. Nie miał bezpośredniego dostępu do archiwaliów zgromadzonych w archiwach publicznych, gdyż nie pozwalały na to władze państwowe. W czasie zbierania materiałów do monografii przebywał przez dłuższy czas na plebaniach. Opracował również obszerną monografię Lędzin⁸⁴.

W ostatnich latach życia

Na fali odwilży politycznej od września 1956 r. został zatrudniony jako bibliotekarz w Dziale Zbiorów Specjalnych i Pracowni Śląskiej Biblioteki Śląskiej w Katowicach. Uzyskał tym samym również dostęp do zgromadzonych tam zbiorów, dzięki czemu mógł poszerzyć bazę źródłową przy kolejnych przygotowywanych opracowaniach. Przeszedł na emeryturę 30 VI 1958 r.⁸⁵ Pomimo odwilży politycznej, Musioł nadal nie cieszył się uznaniem władz. Jego sytuacja materialna tylko nieznacznie się poprawiła. Skupił się na pracy naukowej, która przyniosła jednak tylko niewielkie dodatkowe dochody. Pomimo tego pomagał materialnie również swojej siostrze Albinie⁸⁶. W tym okresie, obok badań naukowych, najważniejszą sprawą dla niego było wychowanie i wykształcenie dorastającej córki⁸⁷.

W latach pięćdziesiątych nadal prowadził badania naukowe. Opracował wtedy niewielki rys historyczny *Wodzisław 1257–1957*, który został wydany drukiem⁸⁸. Skupił się głównie na pracach o charakterze źródłowym zleczanych przez instytu-

⁸² L. Musioł, *Szkice z dziejów parafii św. Antoniego w Syryni*, Syrynia 1953 [maszynopis].

⁸³ Idem, *Bogucice. Gmina i parafia. Monografia historyczna*, Katowice 1953 [maszynopis].

⁸⁴ Monografię tę wykorzystał później za zgodą autora Orest Spiralski w pracy „800-lecie Lędziny”, Katowice 1964.

⁸⁵ Pożegnanie *rencistów*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej”, 1958, nr 4, s. 177; A. Targ, *Ludwik Musioł (1892–1970)*, s. 208–209.

⁸⁶ Albina była nauczycielką gry na fortepianie. Po śmierci matki zamieszkała z Ludwikiem Musiołem, a później jego żoną i córką. Zmarła w wieku 93 lat w 1982 r.

⁸⁷ H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 9.

⁸⁸ L. Musioł, *Wodzisław 1257–1957*, Katowice 1957.

cje i placówki naukowe. Współpracował z Instytutem Sztuki Polskiej Akademii Nauk, dla którego pracował nad hasłami dotyczącymi zabytków górnośląskich i zagłębiowskich do *Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce* w zeszytach poświęconych powiatom: będzińskiemu, gliwickiemu, lublinieckiemu, rybnickiemu, tarnogórskiemu, tyskiemu i wodzisławskiemu⁸⁹. Dla Pracowni Dziejów Oświaty PAN przygotował *Zbiór materiałów do dziejów szkół parafialnych na Śląsku*⁹⁰, w którym zamieścił odpisy dokumentów, które uległy zniszczeniu w czasie wojny. Na zlecenie PAN opracował *Wykaz dawnych zakładów przemysłu żelaznego na Dolnym Śląsku*⁹¹. Podjął współpracę ze *Śląskim słownikiem biograficznym* oraz wznowił pracę dla *Polskiego słownika biograficznego*, dla których przeprowadzał m. in. kwerendy prasowe. Opracował: *Zbiór materiałów do dziejów ziemi lublinieckiej*⁹², *Protokółarz miasta Woźnik z lat 1483–1598*⁹³, *Protokółarz miasta Pszczyny z lat 1466–1543*⁹⁴. Aż do końca lat 60-tych kontynuował opracowywanie monografii parafii górnośląskich, których dzieje ukazywał na tle rozwoju miejscowości. Tłumaczył i opracowywał również kroniki parafialne⁹⁵. W ręko-

⁸⁹ *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. VI, z. 1,5,8, 11, 12, 13, 14, Warszawa 1960–1968.

⁹⁰ L. Musioł, *Zbiór materiałów do dziejów szkół parafialnych na Śląsku*, Warszawa 1959 [praca nieopublikowana].

⁹¹ Idem, *Wykaz dawnych zakładów przemysłu żelaznego na Dolnym Śląsku*, Kraków 1958 [praca nieopublikowana].

⁹² Idem, *Zbiór materiałów do dziejów ziemi lublinieckiej*, Katowice 1957 [praca nieopublikowana].

⁹³ Idem, *Protokółarz miasta Woźnik z lat 1483–1598*, Katowice 1957 [praca nieopublikowana].

⁹⁴ Idem, *Protokółarz miasta Pszczyny z lat 1466–1543*, Katowice 1964 [praca nieopublikowana].

⁹⁵ L. Musioł opracował dzieje parafii: Belk (1953), Bieruń Stary (1953), Bielsko – parafia św. Anny (1964), Bielsko – parafia św. Mikołaja (1964), Bielsko – parafia Serca Pana Jezusa (1964), Katowice Bogucice (1953), Bojszowy (1953), Katowice – Brynów (1954), Brzeźce (1953), Bujaków (1961), Chorzów Batory – parafia Wniebowzięcia NMP (1969), Chorzów Batory – parafia Serca Pana Jezusa (1968), Chorzów – Dekanat Chorzowski (1966), Chorzów Klimzowiec – parafia św. Franciszka (1955), Chorzów Stary – parafia św. Marii Magdaleny (1970), Chwałęcice (1963), Krapkowice (1956), Czernica (1955), Czerwionka (1964), Ćwiklice (1953, 1956), Katowice Dąb (1968), Dąbrówka Wielka (1960), Dębieńsko (1955), Gaszowice (1965), Gieraltowice (1962), Goczalkowice (1968), Godów (1964), Golasowice (1968), Golejów, Krzyżkowice, Jejkowice (1965), Gołkowice (1965), Gostyń (1963), Gorzyce (1965), Góra (1953), Ruda Śląska – Halemba, Kłodnica (1952), Jastrzębie Górze (1957), Jedłownik (1961), Kamień – Brzozowice (1965), Katowice – parafia św. Piotra i Pawła (1966), Katowice – parafia Niepokalanego Poczęcia NMP (?), Kobiór (1969), Ruda Śląska – Kochłowice (1964), Kokoszyce (1966), Krasowy, Kosztowy, Wesoła (1969), Kosztowy (1964), Krzyżowice (1954, 1965), Laryszów (1959), Lędziny (1954), Leszczyny (1956, 1961), Ligota, Panewniki, Stara Kuźnica (1963), Lubliniec – parafia św. Mikołaja (1956), Lubomia, Syrynia, Pogrzebień (1954), Lyski (1962), Łagiewniki (1954), Łaziska Górne (1956, 1961), Łąka (1953), Makoszowy, Przyszowice (1961), Maciejkowice (1965), Miasteczko Śląskie (1965), Michalkowice (1954), Miedźna, Grzawa, Frydek, Międzyrzecze (1952), Mizerów, Kryry (1965), Mokre (1965), Mszana (1968), Mysłowice (1956), Nakło Śląskie (1966), Nowy Bieruń (1955), Ochojec (1956), Ormontowice (1962), Orzesze, Goławiec (?), Osiny (1965), Katowice – Panewniki

pisach i maszynopisach pozostawił ok. 115 takich monografii. Niejednokrotnie oparte były one na archiwaliach, które później zaginęły.

W latach 60-tych wydał ze Stefanem Płuszczewskim *Wykaz dawnych zakładów przemysłu żelaznego na Górnym Śląsku*, zamieszczony w V tomie „Studiów z dziejów górnictwa i hutnictwa”⁹⁶. Następnie opublikował w 1962 r. *Materiały do biografii Walentego Roździeńskiego i jego środowiska*⁹⁷, a rok później *Dawne miary zbożowe na Górnym Śląsku*⁹⁸. Publikował artykuły naukowe w „Zaraniu Śląskim” i „Biuletynie Biblioteki Śląskiej”. W tym ostatnim dotyczące dziejów bibliotek i bibliotekoznawstwa: *Jak książka drukowana torowała sobie drogę na Górnym Śląsku*⁹⁹, *Biblioteka powiatowa w Lublińcu z początku XIX stulecia*¹⁰⁰, *O książce polskiej i polskim czytelnictwie na Górnym Śląsku w ubiegłych latach*¹⁰¹. Jedno z ostatnich opracowań poświęcił osiadłemu w Katowicach po powstaniu styczniovym Pawłowi Kamińskiemu — *Paweł Kamiński i jego działalność na Górnym Śląsku*¹⁰². W 1958 r. zaczął drukować artykuły popularnonaukowe na łamach diecezjalnego czasopisma „Gość Niedzielny”, poświęcone historii Kościoła na Górnym Śląsku. W 1968 r. zamieszczono w *Schematyzmie Diecezji Katowickiej* opracowane przez niego *Dane historyczne do dziejów parafii Diecezji Katowickiej*¹⁰³. Pracował, pomimo choroby, do końca życia nad odkrytym przez siebie zaginionym *Protokółarzem miasta Pszczyny z lat 1466–1543*.

(1963), Paniowy (1965), Paprocany-Cielmice (1955), Pawłowice (1965), Pilegrzymowice (1965), Pierściec (1967), Podlesie (1955, 1966), Połomia, Świerklany (1959), Pszów (1955), Przeląjka (1955), Radoszowy, Adamowice (1964), Raszyce (1962), Rogów, Bluszczów (1965), Rudoltowice (1965), Rybnik – Parafia Matki Boskiej Bolesnej (1963), Skrzyszowice (1965), Sońnicowice (1965), Studzienice, Jankowice (1956), Suszec (1954), Szeroka (1954), Katowice – Szopienice (1956), Piekary Śląskie – Szarlej (1970), Świętochłowice – parafia św. Piotra i Pawła (1954), Tarnowskie Góry – parafia św. Anny (1960), Urbanowice (1954), Warszowice (1954), Wilcza, Pilchowice (1965), Wodzisław Śląski – parafia Wniebowzięcia NMP (1965), Wola (1965), Woźniki (1956), Woszczyce (1955), Wiry (1953), Zabrze – parafia św. Anny (1956), Zabrze – parafia św. Andrzeja (1956), Zabrze – parafia św. Józefa (1956), Katowice – Załęże (1956, 1969), Zawada k. Pszowa (1961), Żyglin (1966).

⁹⁶ L. Musioł, S. Płuszczewski, *Wykaz dawnych zakładów przemysłu żelaznego na Górnym Śląsku*, [w:] *Studia z dziejów górnictwa i hutnictwa*, t. V, Warszawa–Wrocław 1960, s. 7–87.

⁹⁷ L. Musioł, *Materiały do biografii Walentego Roździeńskiego i jego środowiska*, Opole 1962.

⁹⁸ Idem, *Dawne miary zbożowe na Górnym Śląsku*, Opole 1963.

⁹⁹ Idem, *Jak książka drukowana torowała sobie drogę na Górnym Śląsku*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej” 1957, nr 1, s. 21–26.

¹⁰⁰ Idem, *Biblioteka powiatowa w Lublińcu z początku XIX stulecia*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej” 1957, nr 2, s. 69–71.

¹⁰¹ Idem, *O książce polskiej i polskim czytelnictwie na Górnym Śląsku w ubiegłych latach*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej” 1961, nr 3/4, s. 139–145.

¹⁰² Idem, *Paweł Kamiński i jego działalność na Górnym Śląsku*, Katowice 1965 [rękopis].

¹⁰³ Idem, *Dane historyczne do dziejów parafii Diecezji Katowickiej*, [w:] *Schematyzm Diecezji Katowickiej*, Katowice 1968.

Pod koniec życia współpracował z austriackim badaczem rodów rycerskich na Śląsku Ludwikiem Igálffy von Igály¹⁰⁴. Podarował mu m. in. odpisy z urbarzy miast i wsi państwka pszczyńskiego z lat 1466–1550, 1536–1571 oraz zbiór swoich akwarel i rysunków zatytułowany *Przegląd historyczny poszczególnych miejscowości Górnego Śląska*, wzbogacony niejednokrotnie o opis obiektów dzisiaj nie istniejących¹⁰⁵.

Ludwik Musioł zmarł w Katowicach 28 marca 1970 r.¹⁰⁶ Został pochowany na cmentarzu przy ul. Panewnickiej w Katowicach Ligocie. Na jego grobie widnieje napis: „Ludwik Musioł — wybitny historyk śląski”¹⁰⁷. Po śmierci Ludwika Musioła jego żona wraz z córką, chcąc udostępnić maszynopisy monografii parafii czytelnikom, przepisały je na maszynie i przekazały do Biblioteki Śląskiej. Jednocześnie przygotowały do druku kilka niewydanych jego opracowań. W 1971 r. Instytut Śląski w Opolu wydał jego pracę *Woźniki. Dzieje miasta od czasów najwcześniejszych do połączenia z Macierzą w r. 1922*¹⁰⁸. W 1972 r. oddział wrocławski PAN wydał opracowany przez Musioła wspólnie ze Stanisławem Rospondem *Protokółarz miasta Woźnik*¹⁰⁹.

Ludwik Musioł został upamiętniony w 1975 r. poprzez nazwanie jego nazwiskiem jednej z ulic katowickich. W podobny sposób upamiętniono go później jeszcze w Pszczynie i Mikołowie. Jego postać upamiętnił również Ludwik Igálffy von Igály, który jest autorem opublikowanego w Austrii artykułu: *Der Oberschlesische Historiker und Topograph Ludwik Musioł (Śląski historyk i topograf Ludwik Musioł)*¹¹⁰. W 1989 r. zamieścił on w „Mitteilungen des Beutchener Geschichts- und Museumvereins” artykuł Musioła *Gedenken über die Wandlungen der Plessner Ortsnamen (Rozważania nad przeobrażeniami nazw pszczyńskich miejscowości)* do którego dołączył obszerny jego biogram¹¹¹. W 1988 r. Towarzystwo Miłośników Pszczyny wydało reprint pracy *Dokument sprzedaży Księstwa*

¹⁰⁴ L. Igálffy von Igály, *Der Oberschlesische Historiker und Topograph Ludwik Musioł*, [w:] „Beiträge zur Geschichte in 19 u. 20 Jahrhundert”, Dülmen 1988, s. 117.

¹⁰⁵ H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 13.

¹⁰⁶ A. Targ, *Ludwik Musioł (1892–1970)*, s. 210.

¹⁰⁷ Córka Ludwika Musioła Renata Musioł-Kozieł jest filologiem serbskochorwackim. W 1973 r. zmarła jego żona Hildegarda w wieku zaledwie 50 lat.

¹⁰⁸ L. Musioł, *Woźniki. Dzieje miasta od czasów najwcześniejszych do połączenia z Macierzą w r. 1922*, Opole 1971.

¹⁰⁹ L. Musioł, S. Rospond, *Protokółarz miasta Woźnik*, Wrocław 1972.

¹¹⁰ L. Igálffy von Igály, *Der Oberschlesische Historiker*, s. 113–117.

¹¹¹ L. Musioł, *Gedenken über die Wandlungen der Plessner Ortsnamen*, [w:] „Mitteilungen des Beutchener Geschichts- und Museumvereins” tom 49, Dortmund 1989; L. Igálffy von Igály, *Ludwik Musioł, ein unbestechlicher Historiker – ein Betrag zur Ortsnamenskunde Oberschlesiens und insbesondere der Plessner Landes*, „Mitteilungen des Beutchener Geschichts- und Museumvereins” tom 49, Dortmund 1989, s. 163–172.

*Pszczynskiego z 21 lutego 1517 roku*¹¹². W 1992 r. w Pszczynie otwarto pieszy szlak turystyczny nazwany jego imieniem.

Ludwik Musioł był człowiekiem, który przechodził różne koleje życiowe. Po okresie sukcesów na polu zawodowych w okresie międzywojennym, przyszedł dla niego czas trudnych wyborów w dobie okupacji niemieckiej, czego konsekwencją było swoiste wyrzucenie na margines życia naukowego w czasach powojennych. Polski patriota, nauczyciel i publicysta działający na rzecz przyłączenia Górnego Śląska do Polski, organizator polskiego szkolnictwa a następnie historyk, dla którego priorytetem było poznanie i zaprezentowanie historii dziejów Górnego Śląska. Wybitny badacz, archiwista zajmujący się przede wszystkim historią: poszczególnych miejscowości, parafii górnośląskich, przemysłu, genealogią oraz etnografią. Jest autorem przeszło 125 monografii oraz licznych artykułów naukowych i biogramów. Niestety tylko niewielka część jego spuścizny naukowej ukazała się drukiem, w konsekwencji jest znana tylko historykom zajmującym się poszczególnymi kwestiami z historii Górnego Śląska. Znakomita większość pozostała w maszynopisach, znajdujących się Bibliotece Śląskiej oraz rozporozszona w rękach prywatnych. Pomimo, że jako historyk był samoukiem dysponował warsztatem naukowym na wysokim poziomie. Doskonale potrafił interpretować źródła, do których zawsze podchodził w sposób krytyczny, konfrontował je ze sobą. Pomagała mu w tym doskonała znajomość języków obcych. Oprócz polskiego i niemieckiego biegle posługiwał się staroczeskim, łaciną, francuskim, czeskim, rosyjskim, hebrajskim oraz greką klasyczną¹¹³. Do lat dziewięćdziesiątych jego prace poświęcone parafiom były jedynymi opracowaniami dotyczącymi problematyki lokalnego Kościoła katolickiego na Górnym Śląsku.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Państwowe w Katowicach

Urząd Wojewódzki Śląski, sygn. 12/27/0/O.M.987; sygn. 12/27/0/1/396.

Opracowania

Igálffy von Igály L., *Der oberschlesische Historiker und Topograph. Ludwik Musiol*, [w:] *Beiträge zur Geschichte Schlesiens im 19. und 20. Jahrhundert*, Dülmen 1988, s. 113–117.

¹¹² L. Musioł, *Dokument sprzedaży Księstwa Pszczynskiego z 21 lutego 1517 roku*, Pszczyna 1988. Pierwotnie artykuł ukazał się w „Rocznikach Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku”, 1930, R. II, s. 232–243.

¹¹³ H. Stasiński, *Ludwik Musioł*, s. 7.

- Igálffy von Igály L., *Ludwik Musioł, ein unbestechlicher Historiker – ein Beitrag zur Ortsnamenkunde Oberschlesiens und insbesondere des Plesser Landes*, [w:] „Mitteilungen der Beuthener Geschichts- und Museumsvereins”, 1989, t. 49, s. 163–172.
- Krupa S., *Ludwik Musioł (1892–1970) – szkic do portretu*, „Szkice Archiwalno-Historyczne” nr 4, s. 48–69.
- Krupa S., *Musioł Ludwik Stefan (1892–1970)*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich*, t. III, Warszawa 2017, s.161–164.
- Księga Pamiątkowa Zjazdu Absolwentów Seminarium Nauczycielskiego i Liceum Pedagogicznego w Pszczynie*, red. A. Sylwester, Katowice 1961.
- Matuszek E., *Musioł Ludwik Stefan*, [w:] *Chorzowski słownik biograficzny*. Edycja nowa, t. 3, Chorzów 2011, s. 158–160.
- Stasiński H., *Ludwik Musioł (1892–1970)*, [w:] *Słownik biograficzny Ziemi Pszczyńskiej*, Pszczyna 1995.
- Stasiński H., *Ludwik Musioł śląski historyk i archiwista*, Pszczyna 1992.
- Targ A., *Ludwik Musioł (1892–1970)*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej”, 1970, nr 1/4, s. 205–210.
- Wieczorek J., *Ludwik Musioł (biogram)*, [w:] L. Musioł, *Bieruń. Miasto, kościół i parafia. Monografia historyczna, Bieruń 1999*, s. 5–7.
- Zasłużeni dla Śląska*, red. L. Szaraniec, Katowice 1994.

Zbigniew Hojka — dr hab., profesor Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Od 1987 roku pracownik Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe: historia Polski w pierwszej połowie XX wieku ze szczególnym uwzględnieniem dziejów Śląska, historia Kościoła katolickiego, savoir-vivre, dzieje przemysłu. Organizator wyjazdów dla studentów i grup pasjonatów po Europie Południowej, Środkowej oraz Polsce. Szczególnym sentymentem darzy kulturę i zabytki Włoch.